

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2020 - Sayı / Issue: 49
Sayfa/Page: 261-284
ISSN: 1302-6879

**'Babam Cemil Meriç' Kitabının Varoluşsal Psikolojinin
Temel Kavramları Açısından İncelenmesi**
*Examination of the Book 'My Father Cemil Meriç' in terms of the
Basic Concepts of Existential Psychology*

• **Osman SÖNER***

*Üzm. Psi. Dan., Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü Doktora Öğrencisi, Bursa/ Türkiye.
Exp. Psy. Cou., Uludağ University, Educational Sciences Institute, Psychological Counseling and Guidance Department Ph. D. Student, Bursa / Turkey
osmansoner02@hotmail.com.
ORCID ID: 0000-0001-9741-5357

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 17/05/2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 27/07/2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30/09/2020

Atrf: Söner, O. (2020). 'Babam Cemil Meriç' Kitabının Varoluşsal Psikolojinin Temel Kavramları Açısından İncelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 261-284

Citation: Söner, O. (2020). Examination of the Book 'My Father Cemil Meriç' in Terms of the Basic Concepts of Existential Psychology. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 49, 261-284

Öz

Kitapların ilham kaynağı insanların yaşamış oldukları durumlardır. Kitaplar ayrıca insanın içsel psikolojik dünyasını anlamamız için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla, bireyin iç dünyasını anlamak için çaba gösteren bilim dalı olarak psikoloji her zaman kitapların içinde var olmuştur. Bu çalışma daha önce Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından basılan ve son olarak özel bir yayınevi tarafından 2018 yılında basılan ve Ümit Meriç tarafından yazılan 'Babam Cemil Meriç' adlı kitabın Varoluşsal psikolojiye göre analizinin yapılmasıdır. Yazar Ümit Meriç kendisi ve birçok fikir adamı üzerinde etkisi bulunan ve ülkemizde ses getirmiş ve yazmış olduğu kitaplarla birçok ödül kazanmış Cemil Meriç'in hayat hikâyesini kızı olarak anlatmaktadır. Yapılan doküman analizinde kitapta hayatı anlatılan Cemil Meriç'in hayatında daha doğmadan önce ailesinin göç hikâyesinden ve kişiliğinin oluşmaya başladığı ilk çocukluk yıllarından itibaren kendisinin sorumluluk ve özgürlük anlayışıyla birlikte hayatının son anlarına kadar yalnızlığın çok önemli bir yerinin olduğu görülmüştür. Bu araştırma, 'Babam Cemil Meriç' adlı kitabın Varoluşsal Psikolojinin temel kavramlarından olan hayat ve ölüm, anlamsızlık ve anlam, özgürlük-sorumluluk-seçim, yalnızlık, varoluş tarzları, kaygı ve son olarak özgünlük-kendini gerçekleştirme-özaşkınlık açısından incelenmesidir. Sonuç olarak 'Babam Cemil Meriç' kitabının varoluşsal psikoloji açısından analiz edilmeye uygun olduğu ve bu kitabın yaşantısal bir öğrenme yöntemi olarak kullanılabileceğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kitap, varoluşçu psikoloji, Cemil Meriç, Ümit Meriç.

Abstract

The inspiration for books is the situations people have experienced. Books are also used as an essential tool for our understanding of the inner psychological world of man. Therefore, psychology has always existed in books as a branch of science that strives to understand the inner world of the individual. This study is the analysis of the book titled 'My Father Cemil Meriç,' which was previously published by the Ministry of Culture and Tourism and, lastly published by a private publishing house in 2018 and written by Ümit Meriç. Author Ümit Meriç tells the life story of Cemil Meriç, who has an impact on himself and many intellectuals, and has made many awards in his country and won many awards with the books he wrote. In the analysis of the document, it was seen that Cemil Meriç, whose life was told in the book, had a significant place in loneliness, from the migration story of his family and from the first childhood years when his personality began to occur, along with his understanding of responsibility and freedom. This research is the study of life and death, meaninglessness and meaning, freedom-responsibility-choice, loneliness, styles of existence, anxiety, and finally, authenticity-self-actualization-selfishness, which is one of the basic concepts of Existential Psychology. As a result, 'My Father Cemil Meriç' has shown that the book is suitable for analysis in terms of Existential Psychology and that it can be as a method of life learning.

Keywords: Book, existential psychology, Cemil Meriç, Ümit Meriç.

Giriş

Kitaplar insanların hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Kelimelerin, cümlelerin, kurgunun ve düşüncenin kitaplarda ortak etkisi insanların derinlerde yer alan duygularını yansıttığı gibi insanların derin anlayışlarını da etkileyebilmektedir. Bu etkileşimden dolayı alanyazında farklı psikolojik kuram ve yaklaşımlara göre kitap analizlerinin yapıldığı görülmektedir. Özgürdal, Doğan, Arıcan, Taşın, Kızılkaya, ve Topcu (2018: 50)'nun Mahler' in kuramına göre 'Alice Harikalar Ülkesinde' ve 'Aynanın İçinde' adlı romanlarda yer alan Alice karakterinin ayrışma-bireyleşme kuramı çerçevesinde analiz etmişlerdir. Demircioğlu, v.d., (2018: 72)'nin Mahler'in kuramına göre 'Küçük Kara Balık' adlı kitaptaki küçük kara balık karakterinin ayrışma-bireyleşme kuramı çerçevesinde analiz etmişlerdir. Yine Sönmezsoy (2016: 26)'un 'Otomatik Portakal' adlı kitapta yer alan Alex karakterinin Antisosyal Kişilik Bozukluğu çerçevesinde analiz etmiştir. Stengel (1954: 85)'in Freud'un 'Afazi Üzerine' kitabının Psikoanalitik kuram açısından tekrar analiz etmiştir. Bunun yanında Senejani (2011: 109)'nin 'Summer and Smoke' adlı tiyatro oyunu Analitik Psikoloji açısından; Sakızcoğlu ve Acar (2016: 1288)'in 'Uzak' filmini ve Baysal (2018: 621)'in 'Morrie İle Her Salı' filminin Varoluşsal Terapi açısından incelenmesi alan yazında kuramların

kitap, film, tiyatro vb. sanatsal etkinlikler açısından değerlendirildiği görülmektedir. Bu çalışmaların sonucu olarak, hem yerli hem de yabancı alan yazında film, kitap ve tiyatroların psikolojik yaklaşımlara göre analizlerin yapıldığı ve bu araştırmaların özellikle son yıllarda artarak devam ettiği görülmektedir.

Psikoloji kuramlarının temel amaçlarından biri de insanları kendi bakış açılarına göre açıklamaktır. Bu noktada ise gerçek olaylar üzerinde değerlendirmelerin yapılıp kuramların açıklanması ve anlaşılması için önemli bir yardımcı olabilmektedir. Yani kişilerin hayat hikâyelerinin anlatıldığı kitapların kuramsal değerlendirmesi kuramın açıklanması için yardımcı araç olarak kullanılabilir. Bu noktada kitapların psikoloji kuramları açısından değerlendirilmesi hem kuramların daha anlaşılır kılabilir hem de insanları aktif okuma olanağı sağlayabilir. Varoluşsal psikoloji genel anlamda terapilerde teknik kullanılmasına insan ilişkilerini olumsuz etkilediği ve gerçekleri yansıtmadığı düşüncesiyle karşı durmaktadır (Van Deurzen, 2006: 191). Varoluşçu kavramı ilk olarak 19. yy' ın ortalarında Kierkegaard tarafından kullanılmıştır. Bu kavram daha sonraki yıllarda yaşanan savaşlar, ekonomik krizler ve modern teknolojiyle ortaya çıkan yaşam biçiminin getirmiş olduğu insanların yalnızlık ve yabancılaşmalarının artmalarından dolayı hayatın anlamalarını sorgulamalarını da etkilemiştir. İlk olarak felsefede ortaya çıkan bu kavram daha sonraki yıllarda insanlarda oluşturduğu olumsuz krizlerin etkisiyle psikolojide de etkisini hissettirmiştir (Üstündağ, 2019: 3-6). Varoluşçu psikoloji insanı özgür, yaptıklarından sorumlu ve kendi davranışlarını yönetme gücüne sahip ve insanın kendine özgü olmasını engelleyerek bir nesne gibi görünmesine tepki olarak ortaya çıkan bir kuramdır (Koçak ve Gökler, 2008: 91; Altıntaş ve Gültekin, 2014: 120). Varoluşsal psikoloji bu noktada insan üzerinde odaklaşarak kendi varoluşundan ortaya çıkan kaygılara odaklanan dinamik bir psikoloji yaklaşımıdır (Yalom, 2018: 15). Varoluşsal psikoloji insanı dinamik bir varlık olarak değerlendirirken aslında insanın sürekli olarak değişim ve gelişim içinde olduğunu belirtmektedirler. Bu noktada ise insanı anlamının yolunun onun bulunduğu çevreyi nasıl algıladığından geçtiğini belirtmektedirler (Altıntaş ve Gültekin, 2018: 121).

Varoluşsal psikolojinin temsilcilerinin insanı anlamak için kullanmış oldukları hayat ve ölüm, yalnızlık, anlamsızlık ve anlam bulma, özgürlük-sorumluluk-seçim, varoluş tarzları, kaygı ve özgünlük-kendini gerçekleştirme- öz aşkınlık kavramlarının tanımları dikkate alındığında ve Türkiye'nin toplumsal yapısı birlikte değerlendirildiğinde Türk din ve kültür yapısına uygun bir kuram

olduğu değerlendirilebilir. İnsanlara bulunduğu çevre içinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden Varoluşsal yaklaşımın, kişiliğin gelişiminin bireyin yapmış olduğu seçimlere bağlı olmasını değerlendirmesi ve kaygının azaltılmasının yolunun ölümü kabullenip buna göre yaşamını devam ettirmesine olan düşüncelerinin ele alınması geleneksel Türk kültür ve din anlayışıyla örtüştüğü söylenebilir. Varoluşsal psikoloji ve Türk kültür ve din anlayışı arasında belirtilen bu uyuma rağmen Türkiye'de bu yaklaşım temel alınarak herhangi bir kitap analiz çalışmasının olmadığı saptanmıştır. Bundan dolayı bu çalışmada kitap analiz yöntemi kullanılarak Varoluşsal psikoloji yaklaşımının temel kavramlarının ele alınması ve bu yaklaşımın öğretiminde kullanılabilecek eğitim-öğretim aracı meydana getirmek amaçlanmıştır.

Yöntem

Verinin Analizi

Bu çalışma, Ümit Meriç'in kendi babasının hayat hikâyesini anlattığı "Babam Cemil Meriç" kitabının Varoluşçu yaklaşıma dayanarak analiz edildiği betimsel bir çalışmadır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Doküman analizi nitel toplama aracı olarak kullanılmaktadır. Bu analiz türleri içine film, video, fotoğraf, kitap vb. yazılı materyaller yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 190). Araştırmada kitabın analizi için 'kategorisel analiz' yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz yönteminde genel anlamda kitapta yer alan içeriklerin önceden belirlenen alt kategoriler aracılığıyla gruplandırılmasıdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 90). Bu araştırmanın kategorileri varoluşçu psikolojinin temel kavramlarından oluşmaktadır. Oluşturulan bu kategoriler ise alan yazında yer alan kitap, tez ve makaleler incelenerek belirlenmiştir.

İzlenen İşlem Aşamaları

Çalışmaya ilk olarak içeriği Varoluşsal Psikoloji kuramına uygun olabilecek, bu kuramın temel kavramlarını içerdiği düşünülen kitabın seçilmesiyle başlanmıştır. Biyografi olarak Cemil Meriç'in hayat hikâyesinin anlatıldığı birçok kitap bulunmasına rağmen kitap seçimi yapılırken hayatının birçok noktasında yanında olan kızı Ümit Meriç'in yazmış olduğu ve Cemil Meriç'in hayat hikâyesini biyografi-otobiyografi tarzında ele alan ve Varoluşsal Psikolojinin temel kavramlarının birçoğunu içermesi nedeniyle "Babam Cemil Meriç" kitabının analiz edilmesi uygun görülmüştür.

Kitabın analizine başlamadan önce Varoluş Psikoloji kuramının temel kavramları gözden geçirilmiş ve bir kavramlar kategorisi oluşturulmuştur. Bundan sonra araştırmacı belirlenen bu kavram listesine göre kitabı iki defa okunmuş ve kitaptaki yer alan ifadelerin hangi kavramla ilişkili olduğu ve bunların sayfaları kitap üzerinde not etmiştir. Daha sonra Varoluşsal Psikoloji ile ilgili çalışmalar yapan bir uzmandan görüş alınarak analize son şekli verilmiştir. Analizi yapılan “Babam Cemil Meriç” kitabının künyesi Tablo 1’deki gibidir.

Tablo 1. ‘Babam Cemil Meriç’ Kitabının Künyesi

Kitabın Adı	Babam Cemil Meriç
Kitabın Yazarı	Ümit Meriç
Kitabın Yayın Tarihi	17.02.2018
Kitabın Baskı Sayısı	1. Baskı
Kitabın Dili	Türkçe
Kitabın Türü	Biyografi-Otobiyografi
Kitabın Sayfa Sayısı	420
Kitabın Yayınlandığı Yayınevi	İnsan Yayınları

Bulgular

Varoluşçu psikoloji kuramında; hayat ve ölüm, anlamsızlık ve anlam bulma, özgürlük, sorumluluk ve seçim, yalnızlık ve sevmeye, varoluş tarzları, kaygı ve özgünlük-kendini gerçekleştirme- öz aşkınlık gibi kavramları vurgulanır. Aşağıda kitapta bu kavramlarla ilintilendirilebilecek ifadelerin yer aldığı sayfaların numaraları yer almaktadır. Bu kavramlar doğrudan kitapta geçmemekle birlikte cümle anlamlı olarak bu kavramları işaret eden ifadeler kavramlarla ilintilendirilmeye çalışılmıştır. Bu alıntılarının kitapta buldukları sayfa ve ilgili oldukları temel kavramlar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Varoluşsal Psikolojideki Kavramlarla İlgili Kitaptaki Bölümü ve Bulunan Sayfa Numarası

No	Kitaptaki Bulunan Sayfa Numarası	Temel Kavramlar
1	139	Hayat ve Ölüm
2	260	Hayat ve Ölüm
3	372	Hayat ve Ölüm
4	376	Hayat ve Ölüm
8	22	Anlamsızlık ve Anlam

9	28	Anlamsızlık ve Anlam
10	111	Anlamsızlık ve Anlam
12	35	Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim
13	50	Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim
14	59	Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim
15	61	Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim
16	69	Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim
17	91	Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim
18	93	Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim
19	214	Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim
20	21	Yalnızlık
22	26	Yalnızlık
23	28	Yalnızlık
27	79	Yalnızlık
28	79	Yalnızlık
29	82	Yalnızlık
30	120	Yalnızlık
31	140	Yalnızlık
32	174	Yalnızlık
33	213	Yalnızlık
34	276	Yalnızlık
35	318	Yalnızlık
36	329	Yalnızlık
37	330	Yalnızlık
38	69	Varoluş Tarzları (Umwelt)
	79	Varoluş Tarzları (Umwelt)
39	66	Varoluş Tarzları (Mitwelt)
40	106	Varoluş Tarzları (Mitwelt)
41	122	Varoluş Tarzları (Mitwelt)
42	201	Varoluş Tarzları (Mitwelt)
43	45	Varoluş Tarzları (Eigenwelt)
44	60	Varoluş Tarzları (Eigenwelt)
45	66	Varoluş Tarzları (Eigenwelt)
46	148	Varoluş Tarzları (Eigenwelt)
47	173	Varoluş Tarzları (Eigenwelt)
48	180	Varoluş Tarzları (Eigenwelt)
49	280	Varoluş Tarzları (Eigenwelt)
50	291	Varoluş Tarzları (Eigenwelt)
51	48	Varoluş Tarzları (Überwelt)
52	101	Varoluş Tarzları (Überwelt)
53	124	Varoluş Tarzları (Überwelt)
54	189	Varoluş Tarzları (Überwelt)

55	258	Varoluş Tarzları (Überwelt)
56	273	Varoluş Tarzları (Überwelt)
57	111	Kaygı
58	112	Kaygı
59	214	Kaygı
60	66	Özgünlük-Kendini Gerçekleştirme-Öz Aşkılık
61	159	Özgünlük-Kendini Gerçekleştirme-Öz Aşkılık
62	218	Özgünlük-Kendini Gerçekleştirme-Öz Aşkılık
63	218	Özgünlük-Kendini Gerçekleştirme-Öz Aşkılık
64	243	Özgünlük-Kendini Gerçekleştirme-Öz Aşkılık
65	302	Özgünlük-Kendini Gerçekleştirme-Öz Aşkılık

Varoluşsal Psikolojinin Temel Kavramları ve “Babam Cemil Meriç” Kitabından Bazı Alıntıların Değerlendirilmesi

Varoluşçu psikoloji, kişilerin özgür, yaptıklarından sorumlu ve yaptıkları davranışları seçme gücüne sahip, kendi geleceği ve şimdiki yaşamı hakkında karar verme gücüne sahiptir (Altıntaş ve Gültekin, 2014: 120). Varoluşçu psikoloji bireylerin, hayatlarını gerçek anlamda devam ettirmediklerini ve kendi sınırlarını belirleyebilecek seçimler yapma konusunda farkındalıklarının artması gerektiğini ileri sürer (Corey, 2008: 149). Bu kuramın insanların varoluşlarıyla ilgili felsefi bir alt yapıdan gelmesi varoluşçu psikolojinin alt yapısını oluşturmaktadır. Bu noktada varoluşsal psikoloji ile ilgili kavramlara ilişkin detaylı bilgilere ve her bir kavram ile ilgili “Babam Cemil Meriç” kitabından bazı alıntılara yer verilmiştir.

1. Hayat ve Ölüm

Varoluşçu psikolojiye göre hayat ve ölüm birbirine bağımlı olan iki kavramdır. Bu iki kavram birlikte var olurlar. Bu kurama göre insanların hayatlarının ilk yıllarından itibaren ölümle yakından ilgili olduğunu ve insanlar gelişimsel bir görev olarak ölme korkusuyla başa çıkmaktadırlar (Yalom, 2018: 45). Bu kuram ölümü hayatın perde arkasında sürekli olarak sesini duyurmaya çalışmakta olduğunu ve bireylerin davranışları üzerinde önemli bir etkisi bulunduğunu belirtmektedir (Yalom, 2018: 47). Bundan dolayı hayatın elbet bir gün

sona ereceğini ve bireylerin ne kadar yaşayacağını bilemeyeceğini ancak ölüm farkındalığının kaçınılmaz olarak bireyde ortaya çıktığını düşünmektedirler (Sharf, 2014: 153). İnsanlar hayatlarının anlamını ancak ölüm farkındalığına vardıkları zaman anlıyorlar (Corey, 2008: 163). Ölümün fiziksel bağlamda olması insanları yok etse dahi ölüm fikri kurtarır. Ölümün insanlar tarafından kabul edilmesi keskin bir görüş olsa da, bu durum insanların hayatları üzerinde köklü değişikliklere yol açmaktadır. Bu durumda insanların önemsiz olaylara takılıp kalma ve kaygı yaşamaktan yaşam tarzlarında otantik bir tarza yöneltmektedir (Yalom, 2018: 62). Bu kuramda genel anlamda hayat ve ölüm kavramlarına birlikte bakıldığından bireylerin kendi hayatlarına daha sıkı sarılması ve kaliteli yaşam sürmesi için ölüm düşüncesinin olmasının önemli olduğu görülmektedir.

Kitabın başkahramanı olan Cemil Meriç, kızı tarafından babasının fikir dünyasının değerlendirilmesi yapılmaktadır. Varoluşsal psikolojinin temel kavramlarından olan hayat ve ölüm açısından incelendiğinde Ümit Meriç babasının kendisinin lise döneminde derslerinin zayıf olmasından dolayı ders çalıştırdığını ancak nedense belli konulara girmedeğini şu şekilde ifade etmektedir:

Meriç'ler o dönemde, çocuklarını nedense ölüm konusundan uzak tutmayı tercih etmişlerdir. Neden? 'O lugazın sırrını' kendileri de o demlerde fahmetmemiş oldukları için mi, garip bir koruma refleksinden dolayı mı? Nitekim ev sahipleri vefat ettiği gün, çocuklar cenazeyi görmesin diye mevsim soğuk ve yağmurlu olduğu halde, Caddebostan'a Reşit Bey' in plajını gelip, geceyi ve ertesi günü orada soğuktan titreyerek geçirirler. (Meriç, 2018: 139).

Ümit Meriç babasının kendisinin ölüm farkındalığını bu noktada hissettirmemek için çaba gösterdiğini belirtmiştir. Bundan dolayı varoluşsal psikolojinin temel kavramı olan hayat ve ölümün yol açtığı kaygıyı Cemil Meriç'in bu durumundan anlaşılmaktadır. Ayrıca Ümit Meriç görmüş olduğu bir rüyayı babasına anlatmaktadır: "Babası kaşlarını kaldırarak hayretle kızını dinler. Sonra uzunca bir süre susar. Yüzü derece derece kararır. Sonunda bıçak açmayan ağzını açar ve 'Ümit, ben ölümden çok korkuyorum' der." (Meriç, 2018: 260). Kızı Ümit Meriç kendisine din konusunda bir takım telkinlerde bulunur. Kitapta Cemil Meriç'in kızı Ümit Meriç'in etkisiyle bu noktadaki korkularını yendiği görülmektedir. Bu durumu kızına şu şekilde ifade etmektedir: "Toprak olmak. Bağrında çiçeklerin yükseldiği bir toprak ve çiçeklerde yaşamak" (Meriç, 2018: 376). Ümit Meriç babasının bu ölüm korkularını yendiğini belirttikten sonra aslında ömrünün son demlerinde dahi varoluşunu hissettirmek için çaba gösterdiğini

belirtmektedir. Bu durumu ise kendisine gelen şu teklife beraber ölümünün son anlarında dahi sesini duyurmak için kendisine gelen teklifleri heyecanla kabul ettiğini şu şekilde ifade etmektedir:

Cemil Meriç artık dünyadaki son demlerini yaşarken beklenmedik bir zamanda kendisini sevindiren bir teklif alır. Hayat hikâyesi TRT tarafından bir belgesel olarak hazırlanmak istenmektedir. Sosyoloji Bölümü mezunu olan yönetmen Aziz Yazan kendisini ziyaret edip bu arzuyu dile getirir. Teklifi sevinçle kabul eden Cemil Meriç belgeselin yazılı metnini içi titreyerek dinler. (Meriç, 2018: 372).

Bu noktada Cemil Meriç'in artık ölüm kaygısını yaşamadığı ve ölümü düşünmediği bunun yerine hayatta olduğunu hissettirmek ve üretken kişiliğini devam ettirmek için TRT' nin hayat hikâyesinin belgesel olarak hazırlamasına yardım etmektedir.

2. Anlamsızlık ve Anlam

Varoluşçu psikolojinin önemli bir diğer kavramı anlamsızlığa karşı anlam aramadır. Strasser ve Strasser (1997)' a göre bu kuramın temsilcilerinin birçoğuna göre insanlar bir anlama sahip olarak dünyaya gelmezler (akt., Murdock, 2018: 186). İnsanları diğer varlıklardan ayıran bir özellikte hayat içinde anlam bulmak amacıyla hareket etmeleridir. Anlam bulma amacı aynı zaman insanların bu hayattaki temel görevlerden biridir. İnsanların aklından çıkmayan sorular; “Neden yaşıyorum?, Kendimi çok boş hissediyorum?, Yaşamdan ne istiyorum?, Bana yaşam amacını ne sağlar?, Hayatta amaç olmadan sadece başarılı olmak, hiçbir işe yaramama duygusu oluşturur mu?” sorularıdır (Corsini and Wedding, 2012: 477-478; Corey, 2008: 159; Sharf, 2014: 156). Adams (2014: 35)' ın insani gelişme ve varoluşsal psikoloji adlı derleme çalışmasında anlamlılık ile yaratıcılık, yaşam doyumu, mutluluk ve psikolojik sağlık arasında önemli bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bireyin anlam algısı, tatmin edici ve kişinin kendisini aşan bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkar. Bu durumda bireyin kendini yaşamın nehrine daldırması ve anlam sorusunun kendisini alıp götürmesine izin vermelidir (Corsini and Wedding, 2012: 478-479). Bireyin hayat içinde anlam bulamaması kendisinde varoluşsal boşluk ve kaygı oluşturur (Lawrence, 1960: 307-308). Bu durum nevrotik bir sorun olarak içgörü eksikliğinden ziyade yaşamda kimlik, amaç ve anlam eksikliğinden kaynaklanmaktadır (Hobbs, 1962: 742). Yukarıda bahsedildiği gibi anlam ve amaç olmadan yaşamak kişide stres oluşturur. Bu yüzden insanların kesinliği yani çabalarını yöneltebilecek sağlam ideal ve onlara göre hayatlarını yönlendirebileceği bir kılavuza ihtiyacı vardır

(Yalom, 2018: 565). Genel anlamda insanın anlam arayışı, hayatın olağan sürecinde olması gereken bir düşüncedir. İnsanlar anlam bularak yaşamlarındaki kaygı ve stresi azaltmaya çalışmaktadır.

Varoluşsal psikolojinin temel kavramlarından olan anlamsızlık ve anlam açısından incelendiğinde Cemil Meriç amcası Hamid Bey Ermeni çeteler tarafından şehit edildikten sonra kendisine kalan kitaplarda hayatındaki anlamsızlığı nasıl atlattığını Ümit Meriç babasının şu ifadelerle dile getirdiğini belirtmektedir:

Düşman bir çevrede ister istemez kitaplara kaçıyorum. Yani düşünce ve edebiyata hür bir tercih sonunda yönelmiyorum. Yaşamak için kendime bir dünya inşa etmek zorundayım. Böyle bir kaçışı kolaylaştıran tesadüfler de var... Amcam Hamid Bey'in bize bıraktığı kitaplar genç tecessüsümü alevlendiren bir hazine. Anlıyorum ki, zalim ve kıyıcı bir gerçekten kurtulmanın tek çaresi, reel dünyadan kitaplar dünyasına sığınmak. (Meriç, 2018: 22-23).

Cemil Meriç'in hayatındaki anlamı gerçek dünyadan kaçıp kitapların dünyasına sığındığı zaman bulduğu görülmektedir. Cemil Meriç hayatındaki anlam ve anlamsızlık arasında gel-gitlerin çocukluk döneminden itibaren yaşadığı ve anlam arayışında olduğunu kızı Ümit Meriç'in şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

Cemil bir müddet sonra hafta sonlarını küçük ablası Nadide'nin bir kız iki erkek çocukla şenlenen evinde geçirmeye başlar. Mehmet eniştesi Felemenk'ten aynalar getiren Antakya'nın en usta marangozlarından biridir Ama küçük kayını ile paylaşacağı bir dünyası yoktur. Cemil, koca şehirde kendisini pek yalnız ve sevgisiz hisseder. Herkes kendi alanında yaşamaktadır. Cemil, bu çölde sığınacak bir vahayı, boşuna arar. (Meriç, 2018: 28).

Bu durum Cemil Meriç'in aslında çocukluğundan itibaren bir anlam arayışı içinde olduğu ve bu durumun onu kendi iç dünyasına dönmesine neden olduğu görülmektedir. Cemil Meriç'in gözlerini kaybetmiş olması da yine anlam veremediği bir durumdur. Gözlerini kaybetmiş olması kendisinin hayatından anlam arayışından önemli bir araç olan kitapları okuyamamasına neden olmuştur. Kitapları okuyamamanın kendisinde oluşturmuş olduğu durumu kızı şu ifadelerle belirtmektedir:

Evet, kitap, kitap, kitap. Onun çuvala kitap taşıdığını bilirim. Her şeyini kitaba veren bu insan, nihayet gözlerini de kitap uğrunda eritti. En acı devri başlıyor. Bir güneş nurunu kaybetmiştir. Kara bulutlar bir daha dağılmamak şartıyla. Bir insan ne kadar güçlü olursa olsun, gıdası okumak olan bir aydınının dünyası kararmıştır.

Dermanı olmayan bu ızdırab nasıl dindirilir? İntihar etmek fikrine kapılmıştır (Meriç, 2018: 111).

Ümit Meriç babasının gözlerini kaybettikten sonra yaşam amacını gerçekleştirememeye kaygısının kendisinde intihar etme düşüncesi dahi oluşturduğunu belirtmektedir. Bu durum Varoluşsal psikolojinin anlam arayışı içinde olan kişilerin yaşamış oldukları olumsuz durumlardan dolayı varoluşsal boşluğa düştüğü görülmektedir.

3. Özgürlük, Sorumluluk ve Seçim

Varoluşçu psikolojinin önemli kavramlarından diğeri ise birbiriyle ilintili olan özgürlük, sorumluluk ve seçimdir. Özgürlük, seçim ve sorumluluk kavramları, bireylerin yaşamlarını devam ettirmekte ne yönden sorumlu olması gerektiği ve dolaylı olarak hangi yaşam amaçlarının insan için değerli olduğunu seçmekte özgür olduğunu düşündüklerinden dolayı bu üç kavram bütünsel bağlamda ele alınmıştır (Sharf, 2014: 154). Bu kurama göre insanların özel tercihleri onun kişiliğini yansıtır. İnsanlar seçim yapmada özgürdürler. Kimliğini ve gizil güçlerini kendisi oluşturur. Kişi kendi sorumluluğunu aldıkça özgürlüğü de artmaktadır (Altıntaş ve Gültekin, 2014: 115). Ancak bireyler farkında olmasalar dahi hayatlarında sürekli seçimler yapmaktadırlar ve yapmış oldukları hareketler buna işaret etmektedir (Norcross, 1987: 49). Bu bireyin seçmekte özgür olmadığı aynı zamanda bu tür seçimlerin sonuçlarından da sorumlu olduğu anlamına gelmektedir. Kişiyi bu durumda özgürlükten korkar ve hayatın belirleyici olarak koşullara bağlı kalmaya iten sorumluluktur (Whipple and Tucker, 2012: 98).

Bu kuramda sorumluluk, bireyin kendi seçimlerinin olmasına ve özgürlükle dürüst bir biçimde baş etmesine odaklanmaktadır. Sartre (1971)'e göre varoluşun sürekli olduğu ve bu yüzden insanların sürekli seçimlerle yüzleşmesi gerektiği ve bunun her zaman devam edeceğini söylemiştir (Corey, 2008: 156). Eğer bir birey yaşamış olduğu bir olaydan dolayı psikolojik ve fiziksel olarak sıkışmışsa ve çıkış yolu bulunmuyorsa kişinin düşünceleri güçlü bir şekilde yaşamış olduğu Holokost yaşantısına dayanmaktadır. Varoluşsal psikolojinin önemli isimlerinden Frankl (2009) "İnsanın Anlam Arayışı" adlı kitabında toplama kampında yaşamış olduğu deneyimlerden bahsederken insanın özgürlük hariç her şeyinin alınabileceğini söylemektedir. Ayrıca insan hangi koşulda olursa olsun tutumlarını ve seçimlerini kendisinin seçtiğini belirtmektedir (Frankl, 2009: 88-89).

Genel anlamda varoluşçu psikolojiye göre insanın özgür olması, sorumluluk ve seçim ile bağlantılıdır. İnsan kendi hayatından sorumludur. Sadece yaptıklarından değil yapamadıklarından da

sorumludur. Bu yüzden sorumluluk bireylerin değişim yaşaması için önemli bir kavramdır. Ancak kişinin sorumluluk alması için seçim yapma ve seçim yapması içinde sorumluluk alması gerekmektedir. Bu üç kavram birlikte insanların hayatlarının belirleyicisi olmaktadır.

Cemil Meriç'in hayatının anlamını bulmak için kitap okumayı seçmesinden dolayı (Meriç, 2018: 22-23) arkadaşlarından aldığı kitapları büyük bir sorumluluk çerçevesinde okuduğu görülmektedir.

Bugün eve tahta bavulunda bir arkadaşından borç aldığı Monte Kristo Kontu ile Suç ve Ceza'yı götürüyor. Mezarlığın yanından geçerken adımlarını sıklaştırıyor ve hemen Romalılardan kalma taş köprüyü geçip Asi nehri kenarındaki Çiçek Kahve'ye giriyor. Çiçek ile Kahve bahane... Bavulunu açıp en üstünde duran Monte Kristo Kontu'nu alıp okumaya başlıyor. Eve gitmeye sabrı yok. Niyeti idare lambası ışığında gece yarılara kadar gözleri sulanarak da olsa kitabı bitirip, bir iki gün içinde Dostoyevski'yi çevirmeye başlamak (Meriç, 2018: 35).

Burada Cemil Meriç'in her ne kadar amacı çeviri yapmak olsa da kendisinin kitaplarla yaşamayı seçmesi onu varoluşsal sorumluluk çerçevesinde aldığı görevleri yerine getirmeye çalıştığı görülmektedir. Cemil Meriç' in lise yıllarında Türk milliyetçisi Tarık Mümtaz'ın sahibi olduğu Karagöz adlı bir gazetede 'Fırsat Yoksulu' mahlasıyla yazılar yazmaya başlar. Ümit Meriç babasının yazdığı yazılardan dolayı okulunda yaşamış olduğu bir durumu şu şekilde ifade etmektedir:

İlk derste Mesut Fani beni dışarıya çağırdı, 'Biz sana ne yaptık yavrucuğum?' dedi. Şöyle bir şey söyledim: 'Bana dostluk yaptınız, ama ülkeme düşmansınız.' Bu sıkıcı konuşma şöyle birtakım öğütlerle sona erdi: 'Çocuksun. Demek zekâ da, kabiliyet de hakikatleri görmeye yetmiyor.' Beni mektepten kovdurabilirlerdi, hiçbir şey olmamış gibi davrandılar. (Meriç, 2018: 50)

diyerek özgürlüğe verdiği önemi ve bu noktada yaptığı seçimin getirmiş olduğu sorumluluğun kendisinin hayatında yaşatmış olduğu olumsuzluklardan bahsetmektedir. Bu durum yine varoluşsal olarak Cemil Meriç'in yaptığı düşünce seçiminin kendisini sorumlu bir kişilik çerçevesinde hareket etmesini sağladığı görülmektedir. Bu durumu yine lise yıllarında sosyalizme olan ilgisinden dolayı kendisini sorumluluk çerçevesinde bu fikirlerini yaymak için hareket etmesinde de görülmektedir:

Bu kavga en son kavgamızdır artık. Enternasyonelle kurtulur insanlık.' İşçi sınıfının marşını bir öğrencinin teneffüste okuduğunu duyan muhalif öğrencilerden biri onu hemen okul

idaresine şikâyet eder. İdare birden telaşlanır. Müdür korkar ve durumu polise bildirir. Bu öğrenci ile teması olduğu tespit edilen on bir kişi sorguya alınır. Cemil de onlar arasındadır. Sonuç: 1939 Nisan'ında Cemil tevkif edilir. Yıllardır gözü gibi baktığı üç yüz kadar kitabı ve dergisi iki çarşafa bağlanarak götürülür. (Meriç, 2018: 59)

Cemil Meriç'in yaşamış olduğu dönemde özgürlük anlayışının sosyalizmle olacağını düşünmektedir. Bu sebeple kendisinde sorumluluk hissederek başka arkadaşlarını da bu noktada teşvik etmektedir. Ancak bu düşüncesini daha sonra şu şekilde değerlendirerek yapmış olduğu bu seçimin özgürlük anlayışından kaynaklandığı görülmektedir. "1946'da hala ezildiğine inanıyordu, Cemil Meriç ve onun için ezilenlerin yanında idi. Ama kimdi ezilenler? Bilmiyordu. 'Kitaplardan tanımıştı sosyalizmi. Ne kadar anlamıştı? Anlayabilir miydi? Marksizm, gerçek'ten meçhul'e yani rüyaya kaçıştı" (Meriç, 2018: 91) diyerek kendisinin bu durumunu hayali bir durum olarak değerlendirmektedir.

4. Yalnızlık

Yalnızlık, Heidegger (1962)'in 'açığa vurma' olarak bahsettiği ve insanların ölümlü ve özgür olduğunu ve özgürlükten kaçılmayacağını anlatır. Bu kavram Yalom (2018) tarafından üç farklı tip olarak adlandırılır. Bunlar: kişilerarası, kişi içi ve varoluşsal yalnızlıktır. Kişilerarası yalnızlık, genel anlamda toplumdan uzak olmayı ifade eder. Kişilerarası yalnızlık coğrafi, sosyal beceri ve yakınlık ile ilgili problemlerle duyguların insanlarla olan etkileşimlere engel olmakta olan kişilik tarzıdır. Kişi içi yalnızlık, bireylerin kendi içlerindeki parçaları birbirinden ayırmasıdır. Buna göre bireyler ne zaman duygu ve isteklerine ket vururlarsa, toplumun dayattığı kuralları kişisel isteği gibi kabullenirlerse ve kişisel değerlendirmesine güvenmesi veya kişisel gücünü bastırmasının sonucu olarak bu yalnızlık ortaya çıkar. Varoluşsal yalnızlık ise bireyin diğer insanlarla olan ve kapatılması mümkün olmayan uçurumdur. Yani bireyin kendisi ile dünya arasındaki farklardır (Yalom, 2018: 475-477). Varoluşsal kuramın temsilcilerine göre insanlar her zaman yalnızdır. Eğer bir insan fani olduğu gerçeğini, özgür olduğunu ve sorumluluğunu kabullenirse, o zaman yalnız olduğunu anlar (Murdock, 2018: 186). Çağdaş dünyada yaşayan insan zaman geçtikçe yalnızlığına bağlı olarak yabancılaşması artmakta ve bundan dolayı depresyon ve hayatın anlamsızlığı da artmaktadır (Altıntaş ve Gültekin, 2014: 116). Bu kavram genel anlamda insanın sürekli olarak

yaşamış olduğu bir durumdur. Kişi yalnız veya başkalarıyla iletişime geçtiğinde dahi yalnız yaşarlar.

Varoluşsal psikolojinin temel kavramlarından olan yalnızlık açısından incelendiğinde bu en fazla işlenen kavramın bu kavram olduğu Tablo 1'de görülmektedir. Kitap'ta Cemil Meriç'in hayatının ilk yıllarından itibaren yalnızlık duygusunu yaşadığı görülmektedir. "Babası, eline ne geçse okuyan bu meraklı çocuğu, erken yaşta mektebe göndermeye karar verir. Evlerinin çok yakınındaki Habib-i Neccar Mekteb-i İptidaiyesi'ne kaydolan Cemil, teneffüslerde sınıf arkadaşları kavga dövüş oyunlar sürdürürken, bir kenara çekilir ve başını kitabından kaldırmadan okur." (Meriç, 2018: 21). Bu durum Cemil Meriç'in çocukluk yıllarından itibaren kendisini bulunduğu çevreden soyutladığı ve yalnızlık içinde kendisini kitaplara verdiği görülmektedir. Bu durum aslında hayatının sonuna kadar bu şekilde devam eder. Bu durumu kızı Ümit Meriç şu şekilde ifade etmektedir: "Cemil Meriç, bir fanusun içindedir sanki, herkes onu, o da herkesi görür ama yalnızdır. Bir sanatkâr yalnızlığı." (Meriç, 2018: 318). Bu durumu bir nebze olsun azaltmak ve hayatındaki yalnızlığı gidermek için evlenmeye karar verir. Bu durumu kızı Ümit Meriç bu süreçte yaşamış olduğu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Cemil sonunda bir gün, evlenme niyetini yanakları kızarak Kerim Sadi ve eşi Semiha Hanım'a açmayı başarır. Onlar birkaç isim üzerinde düşündükten sonra ona kibar bir lise öğretmeninden bahsederler: Fevziye Menteşoğlu. Yalnız, Fevziye Hanım 1905'te doğmuştur. Yani Cemil Meriç'ten on bir yaş büyüktür. 'Hayatımı şeytanla birleştirecek kadar yalnızdım' diyen Cemil bunu bir mahzur olarak görmez ve onunla tanışmak ister. (Meriç, 2018: 79).

Cemil Meriç'in hayatını Fevziye hanımla birleştirdikten sonra onu sevdiği ve yalnızlığını yine onunla giderdiğini kızı Ümit Meriç şu ifadelerle dile getirmektedir: "Şahsımda Cemil Meriç yalnız değil, eşyle birlikte izler bırakan bir insandır. O Fevziye Hanım ki kocasına, inanarak, severek bağlanan ve daima destek olan münevver bir eştir. Özlemle evlerine koşar ve her defasında gönlümüzden midemize kadar doyarak ayrılırdık oradan." (Meriç, 2018: 140). Bu kitapta Cemil Meriç'in arkadaşlarının ve talebelerinin de kendisini sık sık ziyaret ettiği ve ondan istifade ettiği görülmektedir. Talebelerinden olan Turgut Arnas Cemil Meriç'in yalnızlığıyla ilgili şu ifadeleri kullanarak onun yalnız olsa dahi etrafını aydınlatmaya çalıştığını belirtmektedir. "Toplum o sırada onunla aynı seviyede değildi. İbn Haldun için 'Kendi semasında tek yıldız' der, Cemil Bey'de bu teklık vardır. O da kendi semasının yalnız yıldızıdır. Kendisini kapalı bir

dünyaya kilitlemiştir ama bu kapalı dünyanın içindeki aydınlık dışarıya sızar, bir ışın saçar.” (Meriç, 2018: 174) diyerek kendileri üzerindeki etkilerini dile getirmektedir.

5. Varoluş Tarzları

“Dasein” varoluşçu felsefenin temel kavramıdır. Bu kavram ilk olarak Heidegger tarafından kullanılan Almanca bir kavramdır. İngilizceye “being there” olarak çevrilmiştir. Türkçe anlamı ise orada olmaktır. Dilimizde varoluş olarak oturmuştur. İnsan, diğer varlıklardan farklı olarak varoluşunun farkında olan ve bu durum hakkında soru sorabilen tek varlıktır (Altıntaş ve Gültekin, 2014: 115). Yani bu kavram insanların bilinçli olarak düşünen ve yaşamış oldukları durumlara anlam yükleyebilen, kendilerinin ve diğerlerinin farkında olma becerisi olarak tanımlanabilir. Bu kurama göre dünyada var olmanın dört yolu vardır. İnsanlar aynı anda Umwelt, Mitwelt, Eigenwelt ve Überwelt’te varlıklarını sürdürürler (Sharf, 2014: 150). Günümüzde insanların bir çevreye sahip olması çok önemlidir. İnsanın varoluşsal olarak çevresel varlıklarla temas halindedir. Bu noktada var olan tüm canlılar birbiriyle etkileşim halindedir. Canlıların birbiriyle olan bu etkileşimi varoluşsal olarak ‘Umwelt’ olarak tanımlanmaktadır (Heidegger, 1962: 58). Umwelt insanlar ve hayvanlar için biyolojik ihtiyaçları, dürtüleri ve içgüdüleri içermektedir (May, 2012). Bu kavram aynı zamanda canlıların uyku ile uyanıklığı, doğma ve büyüme dünyası olmanın yanı sıra, bütün insanların uyumsamak zorunda olduğu dünyadır (Hjertaas, 2004: 398). Genel anlamda Umwelt, bireylerin etrafında var olan nesne dünyasıdır. Yani bu kavram biyolojik dünyayı işaret etmektedir.

Varoluşsal psikolojinin temel kavramlarından olan varoluş tarzları dörde ayrılmaktadır. Bunlar; Umwelt, Mitwelt, Eigenwelt ve Überwelt’tir. Umwelt bireyin biyolojik ihtiyaçlarıyla ilgili olduğu kadar kişinin nesnelere olan ilişkisini de ifade etmektedir. Cemil Meriç’ in biyolojik ihtiyaçları noktasında evliliği önemli bir nokta olduğunu kızı Ümit Meriç şu ifadelerle dile getirmektedir:

Cemil sonunda bir gün, evlenme niyetini yanakları kızarak Kerim Sadi ve eşi Semiha Hanım’a açmayı başarır. Onlar birkaç isim üzerinde düşündükten sonra ona kibar bir lise öğretmeninden bahsederler: Fevziye Menteşoğlu. Yalnız, Fevziye Hanım 1905’te doğmuştur. Yani Cemil Meriç’ten on bir yaş büyüktür. ‘Hayatımı şeytanla birleştirecek kadar yalnızdım’ diyen Cemil bunu bir mahzur olarak görmez ve onunla tanışmak ister. (Meriç, 2018: 79).

Bu durum Cemil Meriç'in yalnızlık duygusundan kurtulmak için biyolojik ihtiyaçlarını giderme yoluna gittiği ve bundan dolayı kim olduğuna bakmaksızın evlenmeye odaklandığı görülmektedir. Ümit Meriç yine babasının kitaplarla olan ilişkisinin de aslında kendisinin önemli bir ihtiyacını giderdiğini yine babasının kitaplarındaki ifadelerle dayanarak ifade etmektedir. Bu durumun ise babasının dünyaya uyum sağlamak için bir araç olarak kullanıldığını Cemil Meriç' in kitaplarında değindiğini belirtmektedir (Meriç, 2018: 69).

“Dasein” ifade eden ikinci kavramı Mitwelt ise insanların sosyal/kişilerarası dünyadaki varoluşu ifade etmektedir (Murdock, 2018: 184; Lawrence, 1960: 307). Mitwelt, insanların birbiriyle olan ilişkilerini işaret etmektedir. İnsanlar için başka insanlarla iletişim ve etkileşime girmenin anlamı bireyin kendini ne kadar bu ilişkinin içinde hissettiğine bağlıdır. Bu noktada, insanlar başkalarını kendisine uyması konusunda fikrinsel düşüncesi varsa çevresindeki insanları araç olarak gördüğünü göstermektedir. İnsanlararası ilişkinin merkezinde her iki tarafında değişmesi önemlidir (May, 2012). Mitwelt, verilen bu bilgiler ışığında insanların birbirleriyle olan ilişkisindeki varoluş olarak tanımlanabilir.

Varoluş tarzlarından Mitwelt açısından incelendiğinde Cemil Meriç'in çocuklarıyla yaşamış olduğu ikili ilişkiler açısından değerlendirildiğinde çok sevdiği kitaplarını çocuklarına bıraktığının belirterek çocuklarını geleceğe hazırlamak istemesi bu noktada çocuklarıyla olan iletişim ve etkileşimin çocuklarını değiştirmeye yönelik olduğunu göstermektedir (Meriç, 2018: 106). Yine Cemil Meriç'in ikili ilişki olarak kızı Ümit Meriç'le olan ikili ilişkisinin her iki taraf açısından önemli bir durum olarak işlenmektedir.

Cemil Meriç nasıl bir babadır acaba? Yıllar sonra kızına, 'Dünyada hatırladığım sadece iki çehre var; biri annenin profilden bir duruşu, biri de sarı kumral saçların, yeşil ela gözlerinle senin çocukluk çehren' diyecektir. Ümit, babasını çok sever. Şişli Terakki'de daha birinci sınıfta, arkadaşları 'Dünyada en çok kimi seviyorsun?' diye sorduklarında, sırasını hiç bozmadan şu cevabı verir: 'Önce Allah'ı, sonra Peygamber'i, sonra babamı, sonra annemi, sonra kardeşimi...' (Meriç, 2018: 122).

Cemil Meriç'in kendisini daha çok yalnız hissetse de aslında ailesi, öğrencileri ve arkadaşlarıyla olan ilişkileri hayatının sonuna kadar devam etmiştir. Bu durum varoluş tarzlarından Mitwelt açısından dünyadaki varoluşunu bağladığı noktaların sıralamasını yaptığı görülmektedir.

Eigenwelt ise, içsel psikolojik dünyamızı yani sübjektif yaşantılarımızı ifade etmektedir (Murdock, 2018: 184). Eigenwelt bu anlamda sadece içsel psikolojik dünyayı değil gerçek dünyayı doğru ilişkiler üzerine kurulan bir yapı olarak tanımlar (Sakızcıoğlu, 2016: 1290). Bu durum aslında insanın kendi varoluşunun farkında olması olarak tanımlanabilir. Kişinin kendine yönelik farkındalığı ise kendi hayatını geliştirmesini sağlar (Corey, 2015: 174). Eigenwelt genel anlamda kişinin içsel dünyasına ilişkin kendi farkındalığı kazanması olarak tanımlanabilir.

Varoluş tarzlarından Eigenwelt açısından incelendiğinde Cemil Meriç'in aslında ilk çocukluk yıllarından yalnızlık yaşadığı ve bu yalnızlığın sonucu olarak da içsel dünyasına ilişkin farkındalık kazanmak için çaba gösterdiği görülmektedir. Bu farkındalık kazanma çabası kimi zaman kendisinin hiç de beklemediği sonuçlarda doğurabilmektedir:

Mahkemede Marksist olduğunu haykırdığı zaman, tek işçinin elini sıkıştırdığı. Sadece namuslu olmak, 'korktuğu için sustu' dedirtmemek istiyordu. Zaten yaşanılmaz bir dünyada idi artık, cinsi buhran, ruhi buhran... En küçük bir pırıltı yoktu hayatında. Bir sığınaktı Marksizm, bir kaçıştı, bir yaşama gerekçesiydi; belki de inanıyordu Marksizm'e. Eziliyordu, ezilenlerin yanındaydı. Kitaplardan tanımişti sosyalizmi. Ne kadar anlamıştı? Anlayabilir miydi? Sınıf kavgası yoktu Hatay'da, çünkü sınıf şuuru yoktu. Marksizm gerçekten meçhule yani rüyaya kaçıştı. İnsanları seviyordu. Ama sığındığı her kale insanlardan biraz daha uzaklaştırıyordu onu. Beraat etti. Ne var ki bütün dostları, bütün tanıdıkları selamı sabahı kestiler. Yirmi yıl bir Jean Valjean hayatı." (akt. Meriç, 2018: 60).

Cemil Meriç'in talebelerinden Turgut Arnas'ın hocasını değerlendirirken aslında iç dünyası için arayış içinde olduğunu ve yazma ruhunun aslında içsel dünyasının getirmiş olduğu enerjiyle olduğunu şu cümlelerle ifade etmektedir: "Cemil Hoca, o kadar düşünen ve her an yazabilecek bir iç dünyaya sahipti ki onda 'beyaz sayfa' sıkıntısına hiçbir zaman rastlamadım. Trans halindeydi. Kendi düşünce dünyasına kilitlenmişti ve o dünyadan çıkmak istemiyordu." (Meriç, 2018: 173). Ümit Meriç babasının iç dünyası içindeki arayışını lise yıllarında babasıyla ilgili yazmış olduğu kompozisyonda şu şekilde ifade etmektedir: "Onun dış dünyaya ebediyen kapanan gözlerinin için uçsuz-bucaksız, bir alem uzanırdı. O her türlü dert ve kederden uzak olan bu alemde istediği gibi gezer, konuşur ve düşünürdü. Ruhunda, bizim güneşimizden bin kat daha semavi ve

muhteşem bir ışık pırıldardı.” (Meriç, 2018: 180). Ümit Meriç aynı zamanda iç dünyasındaki arayışın aslında kim olduğunu bulmaya yönelik olduğunu şu şekilde ifade etmektedir: “Zor bir hayat yaşayan, düşünceleri, yazdıkları, ortaya attığı fikirler sükut suikastına uğrayan Cemil Meriç, her şeye rağmen ısrarla okumaya-yazmaya ve büyük arayışına devam etti. Çünkü bu arayışın sonunda kendini, kim olduğunu bulmak vardı.” (Meriç, 2018: 280)

Bu bölümün son kavramı olan Überwelt, bireyin din ile olan ilişkisini ifade eder. Überwelt, genel anlamda insanların olmak istedikleri dünyayı anlatan ideal dünyadır (Sharf, 2014: 150). Başka bir deyişle insanların din ile olan ilişkisi ve olmak istediği yeri ifade eder.

Varoluş tarzlarından Überwelt açısından incelendiğinde Cemil Meriç'in din ile olan ilişkisinin lise yıllarından itibaren mesafeli olduğu aslında kitapta bu konuya çok değinilmediği görülmektedir. Din ile olan ilişkilerinde eşiyile beraber çocuklarına da şu şekilde açıklayarak onları herhangi bir dini eğitim vermeyeceklerini açıklarlar. Bu durumu ise Ümit Meriç babasının ağzından şu şekilde ifade etmektedir: “Çocuklar biz annenizle beraber size herhangi bir dini eğitim vermemeye karar verdik. Siz büyürsünüz, araştırırsınız, neye inanacağınız konusunda kendi tercihinizi yaparsınız. Ondan sonra da bu tercihe göre hayatınızı sürdürürsünüz!” (Meriç, 2018: 124). Ancak bu durumun daha sonra özellikle kızı Ümit Meriç aracılığıyla değiştiği ve inançsal yaşamında değişiklik oluşturduğu görülmektedir. Ümit Meriç babasının din ile olan ilişkisindeki değişimin kitaplarında da belirgin bir şekilde ortaya çıktığını belirtmektedir (Meriç, 2018: 258). Daha sonra Ümit Meriç babasının İslamiyet'i değerlendirirken aslında din ile olan ilişkisindeki değişikliği şu ifadelerinden anladığını belirtmiştir: “Tektanrılı bir din olan İslamiyet için insanın amacı ebediyettir. Kulun hayatı bu dünya ile sınırlı değildir. Ama İslam arza da damgasını vuracak ve bir mümin olarak insana dünyada yaşar bir düzen kuracaktır. O da bu yönüyle hümanist.” (Meriç, 2018: 273). Cemil Meriç din ile olan ilişkisini yazmış olduğu kitaplarda bu şekilde ele almaktadır.

6. Kaygı

May ve Yalom (2005)'a göre kaygı, insanların hayatta kalması, yaşamını sürdürmesi ve kendi varlıklarına anlam katma ihtiyacından ortaya çıkmaktadır (akt., Murdock, 2018: 185). Varoluşsal psikolojiye göre herkes kaygı yaşar. Yani her insanın yaşamış olduğu kaygı aslında yaşamı devam ettirme ve hayatlarına anlam katma isteğinden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bireyler

hayatlarındaki anlamı kazanmak için kendi sorumluluğunu üstlendikçe özgürlüğü de artmaktadır. Bu durum ise kişide kaygıyı arttırmaktadır (Altıntaş ve Gültekin, 2018: 115).

May (2012)'a göre kaygı normal ve nevrotik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Normal kaygı, insanların hayatlarında yaşamış oldukları sıradan kaygıdır. Bu kaygı bastırılmak istenmez ve ölüm, sorumluluk ve seçimlerle karşılaşma imkânı sağlar. Varoluşçu kuramın temsilcilerine göre önemli bir nokta da varoluş kaygısıdır. Varoluşsal kaygı denilen bu durum hiçbir psikolojik semptomla eşlik etmeyen anlamlı bir duygu bozukluğudur (Bauman and Waldo, 1998). Bu kaygı biçimi insanların özgür olma hissinin yaşadıklarında ortaya çıkar (Corey, 2008: 161). May ve Yalom (2005)'a göre varoluşsal kaygının zıddı olarak nevrotik kaygı kavramını ortaya atmışlardır. Nevrotik kaygı, bireyin yaşamış olduğu kaygıyı abartmasını içerir. Bu kaygı insanlar için yıkıcı bir etkisi olmasının yanında bastırılma eğiliminde olduğu bir kaygıdır.

Varoluşsal psikolojinin temel kavramlarından olan kaygı açısından incelendiğinde Cemil Meriç'in gözlerinin görememesinden sonra eşi ve ailesi normal kaygı yaşamış ve ne yapacaklarını bilememişlerdir. Bu durumu kızı Ümit Meriç şu şekilde ifade etmektedir: “Gözlerinin görmemesi, yaşarken ölmesi değil midir? Cemil bey, geniş omuzları sarsıla sarsıla ağlamaya devam etmektedir. Fevziye hanım fırtınanın geçmesini, yıldırımların düşmesini, sağanağın sona ermesini biraz endişeyle ama daha çok sabırla beklemektedir.” (Meriç, 2018: 111). Gözlerinin iyileştirmek için birçok yer gezen Cemil Meriç Cerrahpaşa hastanesine yatar. Bu durum ailesi gibi kendisinde de gerginlik ve normal kaygı oluşturmaktadır. Bu durumu kızı şu şekilde ifade etmektedir: “Eskisinden çok farklı, neşesiz, gergin bir insan. Gulliver cücelere değil, körlüğe mağlup olmuştur. Cehennemi geçen o sıcak yaz aylarında göz akına batırılan iğnelerin ucundan beynine saplanan tuzlu su, ona büyük bir acı verir.” (Meriç, 2018: 112). Cemil Meriç'in gözlerinin kaybetmesi kendisinde bir acizlik duygusu oluşturur. Kendisini kuyuya düşmüş gibi görmektedir. Bu durum kendisinde nevrotik kaygı oluşturabilecek düzeye kadar dahi gelmiştir. Bu durumu kızı Ümit Meriç babasının kitabından yapmış olduğu alıntılarla ifade etmektedir (Meriç, 2018: 214). Cemil Meriç varoluşsal anlamda ise sürekli kaygı yaşamaktadır. Hayatındaki anlamı bulmak için kitap okumakta ve bu kaygısını azaltmaya çalışmaktadır.

7. Özgünlük – Kendini Gerçekleştirme – Öz Aşknlık

Özgünlük kavramı, kişinin kendi yaşamını yaşayabilmektir. Bu kişilik özelliğine sahip olan bireylerin düşünce ve davranışları kendine özgüdür. Kişinin özgün olmaması ise pasif ve sorumluluk almaktan uzaklaşmasıdır. Bu özgün yaşantıya sahip olmak Maslow'un kendini gerçekleştirme kavramıyla benzerlik taşımaktadır. Bunu yapabilen bireyler başka insanlara karşı toleranslı, gelecekte çok şimdi ve burada olmayı tercih ederler (Altıntaş ve Gültekin, 2014: 115-116). Vanagas ve Rakšny's'e (2014) göre bireylerin kendini gerçekleştirmeleri için kendilerini aşmaya yani öz aşknlığa ulaşması gerekmektedir. Frankl'e (1966) göre öz aşknlık, varoluşun özü ve insanın varoluşu kendini gerçekleştirme açısından yaşanmadıkça otantik değildir.

Varoluşsal psikolojinin temel kavramlarından olan özgünlük, kendini gerçekleştirme ve özaşknlık açısından Cemil Meriç'in hayat hikâyesi incelendiğinde kendisinin yaşamında her zaman amaçları olan ve kendini gerçekleştirme isteği olan bir kişilik olduğu görülmektedir. Bu durumu kızı Ümit Meriç'in Jurnal adlı kitabında alıntılarla ifade ederek açıklamaktadır (Meriç, 2018: 66). Bu durumu talebelerinden Halil Açıkgöz ve babası arasında geçen sohbetlerden birinde de şu ifadeleri kullandığını söyleyerek ifade etmiştir:

Ben imanıyla, dilimle, zevklerle İslam ve Türk'ün ama kafaca Avrupalı. Avrupa'ya düşman değilim. İki Avrupa var: Kolonyalist Avrupa'nın düşmanıyım; ama düşünen, dost olmak isteyen Avrupalının dostuyum. Böyle düşünmemin sebebi de Avrupalı oluşumdan... Kafa olarak fazla Avrupalıyım çevreme nisbetle... Benim düşüncelerim heterodokstur. Sosyalist değilim. İslamcı değilim. Öyleyse neyim ben? Ben kendimim. (Meriç, 2018: 218)

diyerek kendisinin kendi şahsına özel bir yapısının olduğunu belirtmiştir. Öz aşknlık, insanın varoluşu kendini gerçekleştirme açısından yaşanmadıkça otantik değildir. Cemil Meriç hayatı açısından incelendiğinde aslında bu durumu en iyi anlatan talebeleri olmuştur. Ayrıca Cemil Meriç kendi toplumunda vicdan sahibi biri olmak istediğini belirterek yine özaşknlığını Türk Edebiyatı Dergisinde 1974 yılında çıkan bir yazısında şu şekilde ifade etmektedir: "Bir çağın vicdanı olmak isterdim: bir çağın daha doğrusu bir ülkenin. Mazlum bir kavmin sesi olmak isterdim. Muhteşem bir maziye daha muhteşem bir istikbale bağlayacak köprü olmak isterdim, kelimedem, sevgiden bir köprü... Onları biz mahvettik. Bu cinayet hepimizin eseri, hepimizin yani bütün aydınların." (Meriç, 2018: 243). Cemil Meriç kendi iç dünyasında aslında öz aşknlık, kendini

gerçekleştirme ve özgün bir yapısını her zaman yaşadığı görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Varoluşsal psikoloji'ye göre, insanın kim olduğunu yaptığı seçimler belirler. Bu seçimler insanların hayat dünyasındaki var olma durumuna yön verir. Bu noktada sağlıklı birey, daha az nevrotik kaygı yaşamakta ve aynı zamanda bir birey olarak yaşayabileceği kaçınılmaz kaygılarla baş edebilmektedir (Murdock, 2018: 187). İnsanların bu noktada sağlıklı olması bireyin otantik olmasına bağlıdır. Otantiklik Cooper (2003)'a göre cesaret ve kararlılığı gerektirir ve bu da insanın varoluş kaygısıyla yüzleşme noktasında istekli olmasına bağlıdır. Birey ancak bu noktada sağlıklı bir birey olabilmektedir. Varoluşsal psikolojinin öne sürdüğü bu düşüncelerin gerçek hayattaki yansımalarını kitaplar aracılığıyla somut bir şekilde görmek mümkündür. Bu çalışmada Varoluşsal psikolojide yer alan kavramların daha da somutlaştırarak "Babam Cemil Meriç" kitabının analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Kitabın başkahramanı olan Cemil Meriç, hayatı boyunca kalabalık toplumda olsa dahi yalnızlığı daima ruhunun derinliklerinde yaşamış bir kişidir (Meriç, 2018: 21). Hayatında sürekli anlam bulmaya çalışmış ve bu arayışını çevresinde bulunan talebe ve öğrencilerine sürekli sohbetler eşliğinde aktardığı görülmektedir (Meriç, 2018: 28). Cemil Meriç'in kendini gerçekleştirme için amaçlarına odaklanması ve bu noktada özgürlüğünü yaşamak için fikirlerini hiç korkmadan dile getirdiği görülmektedir (Meriç, 2018: 91). Ayrıca varoluşsal olarak içsel dünyasında birçok mücadele verdiği ve hayat ve ölüm arasında geçen hayatında yaşamış olduğu olayların kendi varoluşu üzerindeki etkilerini somut örneklerle anlatıldığı saptanmıştır (Meriç, 2018: 260). Bu çalışmada ise, ana karakter Cemil Meriç'in hayat hikâyesinin ve yaşamış olduğu sorunlarının kızının ve talebelerinin bakış açısından değerlendirilmesinin yapılmıştır. Varoluşsal psikolojinin temel kavramları açısından bu durumlar incelenmiştir. Bunların yanında, bu çalışmanın Varoluşsal psikolojinin öğretimi sırasında film, tiyatro ve kitap gibi öğretim materyallerinin de öğretimi zenginleştirilebileceği söylenebilir.

Cemil Meriç'in kendi içinde yaşamış olduğu anlamsızlığa anlam bulma çabası için kitaplara olan ilgisinin daha fazla artması; gözlerinin kaybetmesini ölüm olarak nitelendirmesi ve bundan sonra hayata olan bağlılığının yine kitaplar üzerinden sürdürmesi; özgürlüğe olan düşkünlüğünden dolayı hapis yatmayı göze alması; yaşamının

farklı anlarında varoluşsal yalnızlık yaşaması; gözlerinin görmemesinin kendi üzerinde yaşatmış olduğu kaygı ve varoluşsal kaygıyla başetmek için kitaplara sığınması varoluşsal psikolojinin temel kavramlarıyla açıklanmıştır. "Babam Cemil Meriç" kitabının Varoluşsal psikolojiye ilişkin kavramların hepsini içerdiği ve bu kavramlara ilişkin olayların kitabın çeşitli sayfalarında anlattığı söylenebilir. Bundan dolayı, bu çalışmanın varoluşçu psikolojinin insanlara olan bakış açısını ve temel kavramlarını anlamada alan çalışanlarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu kitap, bibliyoterapi kapsamında varoluşsal psikolojiyi benimseyen uzmanlarca metafor olarak kullanılabilir.

Bu çalışmanın yukarıda yer alan yönlerinin yanında bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Yapılan bu kitap analizi "Babam Cemil Meriç" kitabında yer alan ifadelerin Varoluşsal psikoloji kavramları çerçevesinde analiz edilmesiyle sınırlıdır. Ayrıca kitap, Varoluşsal psikolojide yer alan hayat ve ölüm, anlamsızlık ve anlam, özgürlük-sorumluluk ve seçim, yalnızlık, varoluş tarzları, kaygı ve özgünlük-kendini gerçekleştirme-öz aşkınlık kavramları açısından değerlendirilmesiyle sınırlıdır. Bu noktada varoluşsal psikoloji bu çalışmada sadece kitap açısından değerlendirilmiştir. Yapılacak araştırmalarda tiyatro, sinema vb. sanatsal etkinlikler açısından de değerlendirilmesi uygun olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adams, M. (2014). Human Development and Existential Counselling Psychology. *Counselling Psychology Review*, 29 (2), 34-42.
- Bauman, S. and Waldo, M. (1998). Existential Theory and Mental Health Counseling: If it Were a Snake, it Would Have Bitten!. *Journal of Mental Health Counseling*, 20, 13-28.
- Baysal, A. (2018). Morrie ile Her Salı Filmi'nin Varoluşçu Terapinin Temel Kavramları Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 59 (11), 621-626.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*. Ergene, T. (Çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Corsini, R. J. and Wedding, D. (2012). *Modern Psikoterapiler*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Demircioğlu, Z.I., Demir, K., Fuçular, E.E., Sülüngür, O., Yalçın, E.S. ve Topcu, M. (2018). Mahler'in Ayrışma-Bireyleşme Kuramına Göre Küçük Kara Balık Kitabı'nın İncelenmesi. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(2), 72-93.
- Frankl, V. (1966). Self-Transcendence as a Human Phenomenon. *Journal of Humanistic Psychology*, 6 (2), 97-106.

- Frankl, V. E. (2009). *İnsanın Anlam Arayışı*. İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. Macquarrie, J. and Robinson, E. (Çev.). New York: Harper and Row.
- Hjertaas, T. (2004). Adler and Binswanger: Individual Psychology and Existentialism. *Journal of Individual Psychology*, 60 (4), 396-407.
- Hobbs, N. (1962). Sources of Gain in Psychotherapy. *American Psychologist*, 17(11), 741-747.
- Lawrence, A. P. (1960). Existentialism, Psychology and Psychotherapy. *American Psychologist*, 15(5), 305-309.
- May, R. (2012). *Varoluşun Keşfi*. Babacan, A. (Çev.). İstanbul: Okyanus Yayıncılık.
- Murdock, N. (2018). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları: Olgu Sunumu Yaklaşımıyla*. Akkoyun, F. (Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Norcross, J.C. (1987). A Rational and Empirical Analysis of Existential Psychotherapy. *Journal of Humanistic psychology*, 27(1), 41-68.
- Özgürdal, B. H., Doğan, B. C., Arıcan, Ö., Taşın, E. N., Kızılkaya, B. ve Topcu, M. (2018). Alice Karakterinin Yaşantılarının Mahler'in Kuramına Göre Ben Gelişimindeki Rolü. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 50-65.
- Senejani, A. A. (2011). Almas Psyche: The battlefield of Opposite Drives in Summer and Smoke. *International Journal of English and Literature*, 2 (5), 109-113.
- Sakızcıoğlu, S. ve Acar, N.V. (2016). Uzak Filminin Varoluşçu Terapinin Temel Kavramları Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 43(9), 1288-1297.
- Stengel, E. (1954). A Re-Evaluation of Freud's Book "On Aphasia". Its Significance for Psycho-Analysis. *The International Journal of Psychoanalysis*, 35, 85-89.
- Sönmezsoy, R. (2016). Otomatik Portakal Filmi ve Kitabının Antisosyal Kişilik Bozukluğu Açısından İncelenmesi. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 3 (3), 26-35.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları
- Üstündağ, G. (2019). *Erken Dönem Nuri Bilge Ceylan Sinemasının Varoluşçu Terapi Kavramları Çerçevesinde İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Vanagas, R. ve Rakšnys, A. V. (2014). The Dichotomy of Self-actualization and Self-transcendence. *Verslo Sistemos ir Ekonomika Business Systems and Economics*, 4 (2), 196-203.
- Van Deurzen, E. (2006). Existential Counseling and Theraphy. C. Feltham and I.E. Horton (Ed.), *The SAGE Handbook Of Counseling And Psychotherapy*. London: Sage Publishing.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Whipple, J. And Tucker, C. (2012). Using Cinema and Literatüre to Explore Existentialism. *Journal of Creativity in Mental Health*, 7(1), 95-106.